

Falsterbo kyrka

Lunds stift

Fasad mot nordväst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2017-12-16

jais
arkitekter

—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Falsterbo kyrka

Skanör-Falsterbo församling, Skytts kontrakt, Lunds stift, Falsterbo socken, Falsterbo 2:25, Vellinge kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från nordväst. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Falsterbo ligger på södra sidan och Skanör på norra sidan av den platta Falsterbohalvön omgiven av havet i sydvästra Skåne. Skanör och Falsterbos historia är delvis gemensam.

Rik tillgång på sill och ett strategiskt läge gjorde Skanör/Falsterbo till viktiga handelsplatser med början på 1100-talet. Den så kallade Skånemarknaden var en internationell marknadsplats. Skånska bönder fiskade sillen, men tyska köpmän hade saltet som behövdes för att bevara sillen och sälja den. Hansan, de nordtyska städernas handelsorganisation dominerade Skånemarknaden. Skanör och Falsterbo förvandlades till stora marknadsplatser med tillfällig bebyggelse utanför den permanenta under de höstmånader marknaden pågick. Från skriftliga källor sägs att Skanör och Falsterbo blev egentliga städer under 1300-talet. Hansastäderna tilldelades kungliga förläningar, så kallade fiter, speciella områden för handel, verksamheter och egna kyrkor. Den

viktigaste handelsstaden var Lübeck och dess köpmän byggde Mariakyrkan i Falsterbo. I närheten anlades Falsterbohus, en kunglig borganläggning. Under senmedeltiden förlorade Hansan sin maktställning och Skånemarkaden miste sin betydelse när handeln flyttade till nya platser. Städerna blev återigen kustbyar där fiske och jordbruk till självhushållet blev invånarnas arbete. Utanför stadskärnan var marken indelad i vångar med åker och ängar som inhägnades med tångvallar. Strandängarna var gemensamma utmarker. Under 1800-talet var Falsterbo ett fattigt samhälle bebott av sjöfolk. Den magra jorden och ständig sandflykt gav dålig utdelning. Falsterbohalvön har varit starkt påverkad av naturens krafter med bränder, översvämningar och sandflykt. 1805 var befolkningen endast 150 personer. Falsterbo var kyrkligt annex till Skanör. Svåra eldsvådor drabbade Skanör och Falsterbo i slutet på 1800-talet då mycket av den äldre bebyggelsen förstördes, i Falsterbo 1896 och 1911, i Skanör 1874 och 1885. När järnvägen Malmö-Skanör Falsterbo anlades 1898 utvecklades Falsterbo till en turist och badort. Stationsbyggnaderna finns kvar även om järnvägen är nerlagd. Hotell Falsterbohus från 1908 med trappstegsgavlar uppfördes intill resterna av borgen Falsterbohus. Flera sommarvillor av välkända arkitekter som Josef Frank och Sigurd Lewerentz byggdes i Falsterbo. Under hela 1900-talet uppfördes villor på vångarna. Samhällena Skanör och Falsterbo har idag vuxit ihop. De flesta invånarna pendlar till arbete på annan ort.

Falsterbo kyrkoanläggningen ligger idag lite utanför samhället och är omgiven av gräs- och skogsklädda sanddyner. Kyrkan ligger djupt ner jämfört med omgivande sanddyner. Havet ligger ett stenkast bort.

Kyrkobyggnaden

Falsterbo kyrka är helgad åt S:ta Gertrud, kyrkobyggarnas helgon. Långhuset är kyrkans äldsta del. Det byggdes troligen under 1300-talet. Kyrkan hade då portaler i norr, söder och väster och högt placerade spetsbågiga fönster. Kyrkans murar var oputsade med det röda teglet synligt både in- och utvändigt. Interiört hade kyrkan plant trätak och väggarna dekorerade med kalkmålningar. S:ta Gertruds kyrka omnämns skriftligt första gången 1385. Troligen i början av 1400-talet revs långhusets östvägg och kyrkan utvidgades med ett rymligt kor med valv. I koret murades ett högaltare. Antagligen valvslogs långhuset samtidigt som kyrkan utvidgades med det nya koret. Fönster och kalkmålningar kom då delvis ovanför valven. Nya fönster togs upp i långhuset. Långhuset hade redan före valvslagningen strävpelare på utsidan. På 1400-1500-talet tillkom tornet. Det är dock inte säkerställt den kronologiska ordningen mellan torn och kor. Likaså finns det olika teorier huruvida kyrkans långhus byggdes på sent 1200-tal eller sent 1300-tal. Att kor och torn är senare

tillbyggda är dock säkert då murarna inte är i förband med långhusets murar.

Vid senmedeltiden fanns en rik inredning med altarskåp och helgonbilder.

När reformationen startade 1537 på danska landsbygden ställdes krav på förändringar i kyrkorna. I Falsterbo kyrka skonades dock fler inventarier än i många andra kyrkor.

Predikstol och bänkar tillkom efter reformationen.

Sandflykten var svår under 1600-1700-talen. När träd och gräs planterades under 1800-talet hejdades sanden. Kyrkan har varit på väg att begravas i sand men grävts fram, på så sätt har sandbackarna kring kyrkan uppstått.

Kyrkan har flera gånger renoverats, här följer ett urval från underhållsplanen:

1769 byggdes en orgelläktare vid långhusets norra sida.

1826 revs vapenhuset och sakristian som troligen var tillbyggda under senmedeltiden.

Kyrkan var under 1800-talet i mycket dåligt skick. Biskopen kommenterade kyrkan som ”ytterst bristfällig” och han såg ”massor av flygsand . . . torna sig upp mot dess väggar”. Några i församlingen tyckte att en ny liten kyrka avpassad för församlingens storlek på lämpligare plats skulle byggas istället för den stora medeltida. Men församlingen var fattig och saknade ekonomiska medel för en nybyggnad.

1890 genomfördes en större renovering in och utvändigt. Nordportalen igenmurades, sydportalen fick nya dörrar. Lagning av murverket och omputsning. Flera nya taktegelpannor. Golvet höjdes en fot och belades med cement. Baldakinen över altaret togs ner.

1925 byggdes en ny orgelläktare i väster och en ny orgel installerades. Läktare och fasad ritades av domkyrkoarkitekt Theodor Wåhlin.

1936 installerades ny värmeledning, långhusets sydportal murades igen och nordportalen öppnades. Dörren utfördes efter förslag av Theodor Wåhlin. Vid arkeologiska grävningar fann man bland annat rester av ett medeltida tegelgolv.

1954 gjordes en större invändig renovering efter förslag av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe. Renoveringen byggde delvis på Theodor Wåhlins tidigare förslag från 1942. Renoveringen innebar bl.a. nya tegelgolv i hela kyrkan. Altarskåpen och träinventarier konserverades. Bänkinredningen byggdes om. Ny altarring. Kalkmålningar togs fram och konserverades.

1976 gjordes en interiör restaurering efter arkitekt Lennart Strömbecks förslag. Orgelläktaren i väster nybyggdes. Fyra bänkrader togs bort längst bak och läktaren underbyggdes med sakristia, städförråd och trappa.

1980 gjordes en omfattande utvändigt restaurering med borttagning av cementputs, omputsning av murar, omläggning av samtliga takfall med munk/nunnetegel, förstärkning av takstolarna, ny avtäckning av strävpelare, ny avtäckning i ljudluckorna, renovering av fönster. Förslag från Forsberg & Wikerstål arkitekter.

Ny lagning och omputsning genomfördes 1988, 1999 och 2009.

2008 gjorde en invändig restaurering efter förslag av Hans Ponnert. Den innebar bl.a.

omputsning av väggar och valv, ny värmeanläggning, ny el och ombyggnad av sakristia. Konvektorer monterades under bänkarna. Bänkarna förlängdes ut mot ytterväggarna. Träinventarier konserverades efter angrepp av mögel.

2010-11 åtgärdades rötskador på bjälklaget i tornet. Bjälkar byttes ut. Klockbocken byggdes om.

2013 förnyades delar av munk- och nunneteglet på taket och takstolen förstärktes. Pannorna lades på öppen läkt och underströks med kalkbruk armerat med tagel.

2015 dränerades runt kyrkan och förbereddes för stuprör. Församlingen fick dock nej från länsstyrelsen på ansökan om hängrännor och stuprör. Ett mekaniskt avluftningssystem med fläkt på vinden sattes in för att få bättre inomhusklimat efter problem med fukt.

Exteriör

Kyrkan består av ett långhus med senare tillbyggt kor i öster och ett torn i väster. Koret som är något bredare än långhuset har en tresidig avslutning. Tornet är mindre och kvadratisk. Tornets murar avslutas med trappstegsgavlar liksom långhusets västgavel. Kyrkan är vitputsad och fasaden indelas med strävpelare. Fönstren sitter i spetsbågiga öppningar. Sadeltaget är belagt med röda munk/nunne-tegelpannor, vilka förnyades 1980.

Fasad mot norr.

Fasad mot sydöst

Murarna är uppförda som skalmurar av rött stortegel med en kärna av gråsten. Murarna är spritputsade och vitkalkade. Fasaden på långhus och kor är indelad med strävpelare avtäckta med munk och nunnetegel i två nivåer. Murarna möter mark utan markerad sockel och avslutas uppåt med en takfotsgesims bestående av en sågtandsfris och utkragande skift. Koret har dessutom en gördelgesims. Flera igensatta äldre muröppningar är synliga i fasaden, bl.a. sydportalen och två spetsbågiga fönster på långhusets sydfasad. De är nu utförda som blinderingar.

Tornets murar mot öster och väster avslutas med trappgavlar med vardera sju tinnar avtäckta med munk och nunnetegel. Gavelröstena har smala vertikala blinderingar. Tornet har dubbla ljudöppningar täckta med brädluckor i alla väderstreck och

solbänkar avtäckta med tegel.

Huvudingången är i väster genom tornet. Västportalen är rundbågig utan markerad omfattning. Ytterligare en ingång finns genom långhusets nordportal som åter öppnades 1936 när sydportalen murades igen. Nordportalen är spetsbågig med en rundbågig dörröppning. Båda dörrarna är klädda med ekpanel, lagd i rombiskt mönster med smidda synliga spikhuvuden och smidda nyckelskyltar.

Fönstren sitter i spetsbågiga öppningar med spritputsade smygar. Solbänkarna är täckta med blyplåt. Långhuset har fyra fönster mot söder, men inga mot norr. Två av fönstren har kryssspröjsade gjutjärnsbågar med masverk i ovankant. Två fönster är lika korets fönster men mindre.

Koret har fem stora fönster. Varje fönster är indelat med poster av formtegel i tre smala höga lufter. Fönstren har horisontella plattjärn med blyinfattade kvadratiske rutor.

Långhus och torn har sadeltak, korets sadeltak är valmat över den tresidiga avslutningen. Alla tak är belagda med rött munk och nunnetegel. På långhus och kor ligger pannorna på öppen läkt och pannorna är understrukna. Ståndskivorna är av blyplåt. Kyrkan har inga hängrännor och stuprör.

Interiör

Vapenhuset ligger i tornets bottenvåning. Det är ett kvadratisk rum utan dagsljus. Taket med kraftiga ålderdomliga ekbjälkar och brädor är bjälklaget till tornets andra våning. Golvet är belagt med rött tegel. Väggarna är tunt putsade och kalkfärgade, teglets struktur är synlig. Tre gravstenar av kalksten finns uppställda längs väggarna. En trätrappa tillkommen 1954 leder till nästa våning. Vapenhuset är möblerat med bokbord, bänkar och klädkrokar under trappan. Dörren till kyrkorummet har smidda gångjärn, stort kammarlås och är klädd med panel med smidda spikar. Dörren är rundbågig men sitter i en spetsbågig nisch som kan vara ursprunglig.

Kyrkorummet är enskeppigt och består av långhus med fyra travéer och kor med tre travéer i öster. Slutna bänkar står på ömse sidor om en bred mittgång i långhuset. Bänkarna går ut till ytterväggarna. Golvet är belagt med rött handslaget kvadratisk tegel med förskjutna fogar från 1954. Under bänkkvarteren ligger obehandlade kilsågade brädor.

Kyrkorummet är välvt med kryssvalv med fyrkantiga ribbor som vilar på fyrsprångiga pilastrar utan kragband. Samtliga gördel- och sköldbågar är spetsbågiga. Valven är putsade och kalkfärgade. Valven är sekundära, slagna efter långhuset byggdes. Väggarna är mycket tunt putsade och kalkfärgade med tegelstrukturen synlig. I första

travén är putsen borttagen då man vid renoveringar under 1900-talet funnit figurativa kalkmålningar där. Målningarna anses vara från 1300-1400-talet. Målningarna har delvis dolts av valvslagningen. Bland annat finns här en bild av S:ta Gertrud, kyrkans skyddshelgon, bärandes en kyrka.

Koret.

Långhuset mot koret i öster.

Långhuset mot väster.

På långhusets norra vägg står den gamla orgelläktaren från 1769, på södra sidan finns predikstolen. I väster finns orgelläktaren från 1925, ombyggd 1975. Den gamla orgelläktaren har en barriär av marmoreringsmålade ramverk med målade fyllningar av Jesus och lärjungarna. Den nya läktarbarriären i väster är en ramverkskonstruktion som är marmorerad i olika färger och vilar på marmorerade fyrkantiga stolpar.

Koret är förhöjt med tre steg. Den breda trappan är belagd med mörk kalksten och koret med tegel. Korets valv är primära, alltså slagna i samband med korets uppförande. Ribborna vilar på murpelarna mellan fönstren.

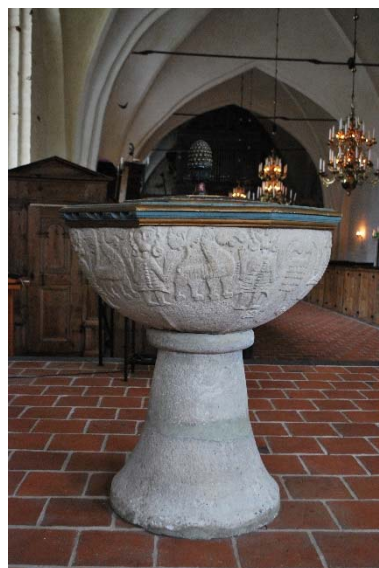
I koret står altarskåpet innanför altarringen. I det rymliga koret finns ytterligare ett altare med altarskåp, Kristofferskåp, dopfunt, klockarebänk, prästbänk, träskulpturer, ambo samt kororgel och flygel.

Kalkmålning och pilaster.

Kristofferskåpet.

Dopfunten.

Sakristian är inrymd under orgelläktaren och tillkom 1976. Golvet är av ekparkett, väggarna av oputsat rött stortegel respektive målad panel. Rummet är utan fönster. Sakristian är möblerad med klädsåp med skjutdörrar.

Tornets övre våningar nås från vapenhuset via en trätrappa. På fjärde våningen står klockstolen av järn med de tre klockorna. Dubbla brädklädda ljudluckor sitter i alla väderstreck. Väggarna av rött stortegel är oputsade och på golvet ligger brädor. Det är öppet upp i nock.

Vinden över kyrkorummet nås genom en liten rundbågig öppning på plan tre. Valven över kyrkorummet är putsade och oisolerade. Tegeltaket med munk och nunnepannor ligger på öppen läkt och pannorna är understrukt med kalkbruk med tagel. Några av takstolarna av bilad fur har runliknande inhuggningar av okänd härkomst.

Inredning och inventarier

Altaret är murat av stortegel, putsat och vitkalkat. Eventuellt är altaret ursprungligt från korets byggtid. Ovansidan är belagd med rött tegel lagt på flatan från 1954. En liten, lågt placerad öppning leder till ett tunnvalvt utrymme under altaret.

Altarskåpet av ek är troligen tillverkat omkring år 1500 av Herman Rodes verkstad i

Lübeck. Skåpet är renoverat 1954, 1983 och 2008. 1954 togs sentida övermålning bort och kopior i gips gjordes av fyra apostlar och två pilastrar.

Skåpet är en triptyk med ett bredare mittparti, corpus, med två flyglar. Överst finns ett snidat krön. Skulpterade figurer inom rundbågar finns på mittparti och flyglar. I rundbågarnas ovankant finns även genombruten rankornamentik. I mitten står Maria med Jesusbarnet omgiven av solstrålar och en molnkrans med änglar. De tolv apostlarna flankerar vid sidorna. Skåpet går att stänga och har målade bilder med motiv från Marias liv på utsidan.

Sidoaltaret är murat och kalkat. På altaret står ett *altarskåp*, troligen från Nordtyskland tillverkat kring sekelskiftet 1400/1500-talet. Skåpet av ek är tredelat med skulpturer på corpus och målningar på flyglarna.

Altarskåpet öppet.

Altarskåpet stängt.

Altarringen är av fernissad furu och tillkom 1954 vid Eiler Græbes renovering. Altarringen är en kopia av den som fanns fram till 1890. Den är genombruten med ståndare, figursågade stiliserade balusterdockor, med en profilerad överliggare. Knäfallet är skinnklätt. Planformen är femkantig. Sidorna förkortades 2008.

Dopfunten av natursten är troligen från 1300-talet. Den vida åttasidiga cuppan är dekorerad med huggna reliefer av män med peruker och kronor, flera lejon och något liknande en enhörning. Foten är rund och avsmalnar uppåt. Mellan cuppa och fot finns en vulst. Tillhör ”Falsterbogruppern” som kännetecknas av åttkantiga cuppor med reliefer. Cuppan har ett åttasidigt trälock med handtag av en pinjekotte. Locket är marmorerat i blått.

Predikstolen av bemålat trä är sannolikt från slutet av 1500-talet. Korgen är gjord i renässansstil med reliefer och utskuren växtornamentik. Korgens fyra sidor avdelas med kannelerade pilastrar. På sidorna finns skurna änglar inom rundbågiga fält som kröns av frontoner med änglar.

Bänkinredningen är sluten och tillkom 1730. Vid renoveringen 1954 byggdes bänkarna om. Sitsarna nyttillverkades, ryggstöden vinklades och avståndet mellan bänkarna ökades. De kompletterades med fotstöd och psalmbokshylla. De främre bänkarna som är dubbelsidiga byggdes inte om utan har kvar sina smala sitsar. Dörrar, ryggar och framskärmar är uppbyggda med ramverk och fyllningar, medan sitsar och gavlar är hela brädor. Dörrarna har handsmidda gångjärn med lökformig avslutning. Gavlar och dörrar är av ek, resten av furu.

Orgelläktaren i norr med orgel från 1769.

Orgel 1 är byggd 1769 av Andreas Malmlöf i Malmö. Renoverad 1954 av Einar Berg och 2018 av Bergenblad & Jonssons Orgelbyggeri. Orgeln står på läktaren längs norra fasaden. Fasaden har tre pipfält med silvermålade träpipor, ej ljudande. Fälten delas av pilastrar. Fasaden är dekorerad med lurblåsande putti och genombrutna växtornament. Den är målad i ljusblått med detaljer i guld, rött och svart.

Orgel 2 är byggd 1976 av A Mårtenssons orgelfabrik i Lund. Orgelfasaden är från 1925 och ritad av Theodor Wåhlin. Fasaden har samma formspråk som den äldre orgeln och den övre delen är en kopia. Orgeln står på läktaren i väster.

De tre *klockorna* är av malm. *Klocka 1* är gjuten omkring år 1500. *Klocka 2* är gjuten 1772 av Gerhard Meyer i Stockholm. En tvillingklocka finns i Skanörs kyrka. *Klocka 3* är gjuten 1935 av Ohlssons klockgjuteri i Ystad. Klockorna pryds av inskriptioner.

Övrigt

Kristofferskåpet anses vara från omkring 1300-talets slut och tillverkat i Nordtyskland. Kristoffer står på en kulle och stödjer sig mot en trädstam. På hans axlar sitter Jesusbarnet med högerhanden lyft i en välsignande gest. Kristoffer är sjöfararnas beskyddare. Skåpsdörrarna är bemålade. Välbevarad målning i äggoljetempera, enligt Lena Liepe som skrivit *Den medeltida träskulpturen i Skåne*.

Träskulpturer, två madonnor och en prinsessa från slutet av 1400-1500-talet.

Träskulpturer från 1400-1500-talet.

Detalj av predikstolen.

Kyrkogården

Historia

Den äldsta delen av kyrkogården närmast kyrkan etablerades under medeltiden. Den äldre delen utvidgades 1908 och 1969 norrut. 1981 anlades en minneslund på gamla kyrkogården söder om kyrkan.

Norr om den äldre delen finns en friliggande kyrkogård kallad "nya kyrkogården" som anlades i slutet av 1800-talet. Den utökades i början av 1990-talet med en urnlund och senare även med en askgravlund.

Beskrivning

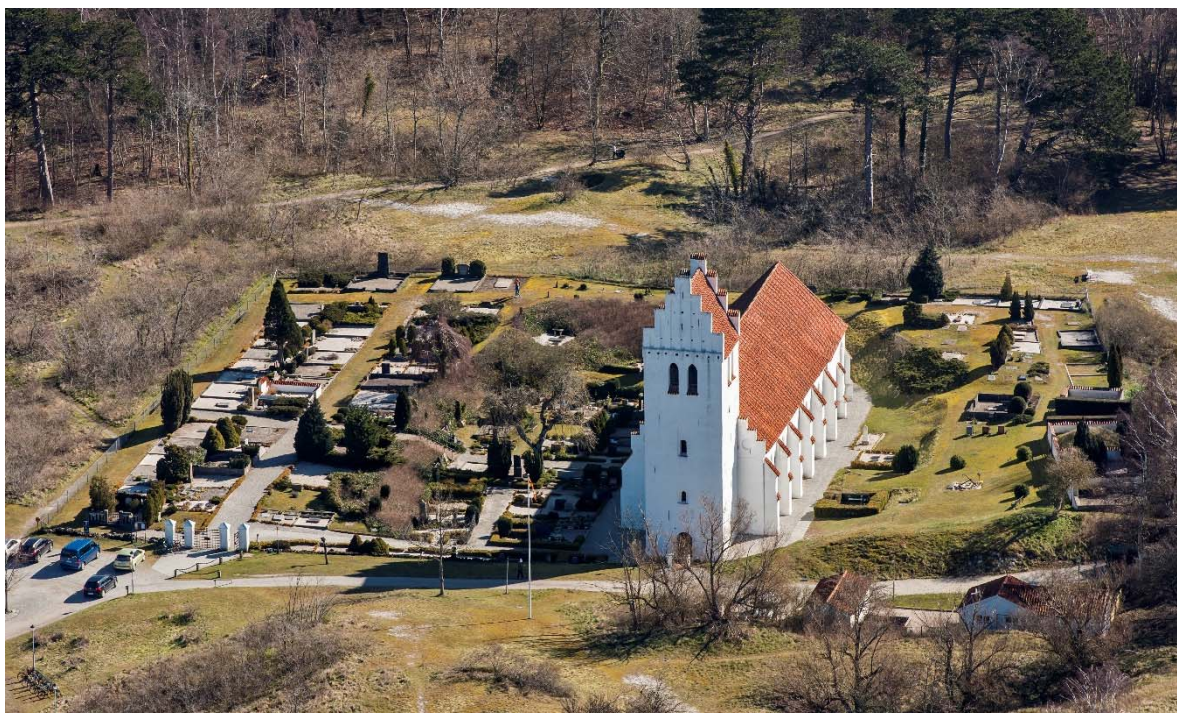
Gamla kyrkogården

Kyrkan ligger numera djupt ner i en sänka omgiven av den sluttande kyrkogården. Den flygande sanden har byggt på kyrkogården i söder, men kyrkan har grävts fram. Efter trädplantering på 1800-talet stoppades sandflykten.

Låga gräsbevuxna tångvallar omgärdar delvis kyrkogården mot väster. I övriga väderstreck finns nätstängsel. Murade vitputsade pelare med smidesgrindar markerar de två ingångarna i väster. En tegeltrappa leder ner till kyrkogården och västingången i tornet. Framför torningången ligger tegel, en gång av betongsten leder vidare till

minneslunden.

På södersidan är mestadels en grässlänt som är minneslund med ett ankare och ljusbärare. Överst på slänten på södersidan finns större gravplatser som är omgärdade med murar och en gravplats har en överbyggd ingång med trappgavel. På norrsidan är gravarna sandtäckta och omgärdade med buxbom, sten eller smide. Vissa gravar har mönster krattade i sanden. En del större äldre gravar är omgjorda till mindre urngravplatser med stenar i gräs. Utgångna gravstenar samlas stående i nordöst. Det växer hängbjörkar och vintergröna buskar på kyrkogården. Författaren Anders Österling har sin gravplats öster om kyrkan.

Från väster. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Nya kyrkogården

Kyrkogården är omgärdad av smidesstaket och murade pelare mot söder. Kyrkogården består både av en ny del och en äldre del från slutet av 1800-talet med sandtäckta gravar omgärdade med buxbom, sten eller smide. Gångarna är grässådda och mycket vintergröna buskar växer på gravplatserna. Närheten till havet märks tydligt på gravstenarna där flera är sjöfolk med titlar som fyrmästare, sjökaptän och kronolots. Den nyare delen är en urnlund där stenarna ligger eller står direkt i gräs och en askgravlund som består av en pelare av diabas med namnplattor av sten som står i gräs.

Gravplats bak mur i söder på gamla kyrkogården.

Urnlund på nya kyrkogården

Byggnader på kyrkogården

Inga övriga byggnader finns på kyrkogården men strax utanför ligger två ekonomibyggnader i sydväst och ett före detta bårhus norr om äldre kyrkogården. Ekonomibyggnaderna med förråd och pannrum är vitputsade med tegeltak. De är från 1967 och 2008.

Bårhuset från 1945 är ritat av Theodor Wåhlin. Fasaden är vitputsad och det branta sadeltaket är täckt med tegelpannor.

Kulturhistorisk karaktärisering för Falsterbo kyrkoanläggning

Falsterbo har en lång historia där samhället under medeltiden var en internationell handelsplats med stort inflytande av Hansan. Det goda sillfisket och det geografiska läget var anledningen till att Falsterbo blev en marknadsplats.

Kyrkan ligger idag lite utanför samhället och omges av gräs- och skogbevuxna sanddyner. Havet ligger ett stenkast bort och omgivningarna innehåller mycket stora naturvärden.

Kyrkogården är präglad av naturen och den tidigare sandflykten. Kyrkan ligger djupt nerbäddad och omges av slänter. Gravplatserna är täckta med sand istället för den vanliga singeln. Flera gravar är krattade med mönster i sanden. De karaktäriseras av sent 1800-talsideal med omgärdning av buxbom eller sten. Titlar med anknytning till havet är mycket märkbara på äldre stenar. De nyare delarna karaktäriseras av liggande stenar i gräs.

S:ta Gertruds kyrka är den enda bevarade medeltida byggnaden i Falsterbo. Kyrkan har ett enskeppigt långhus från troligen 1300-tal med tillbyggt rymligt kor i öster och torn i väster från 1400-talet. Långhuset är ovanligt långsträckt och indelas av strävpelare. Kyrkan avspeglar Falsterbos storhetstid. Tornet har trappgavlar och rika

blindingar på gavelröstena, typiska för den baltiska tegelgotiken. Exteriören har en tydlig gotisk utformning. Fönsteröppningarna är mestadels gotiskt spetsbågiga. Flera spår av tidigare muröppningar är synliga i den putsade och vitkalkade fasaden vilket ger ett pedagogiskt värde. Förutom tillbyggd sakristia och vapenhus som revs på 1800-talet, har kyrkan kvar sin medeltida utbredning. Det medeltida tegelmurverket har stort byggnadshistoriskt värde. Taken är avtäckta med munk och nunnetegel som ligger på öppen läkt med understrukna pannor. Detta var tidigare en vanlig konstruktion men är numera mycket ovanlig. Både att använda munk/nunnetegel och att de ligger på öppen läkt är ovanligt. Tekniken har medeltida ursprung, men hur länge Falsterbo kyrka har haft denna typ av tegeltak är okänt. Det är viktigt att bevara en sådan konstruktion för att visa hur äldre tiders tak sett ut och också för att bevara den hantverkskompetens som behövs för att lägga ett sådant tak. Taket måste dock ofta besiktigas på vinden för att kontrollera understrykningen med kalkbruk. Vissa av takstolarna har en ovanlig märkning med runliknande inhuggningar med okänd tillkomst.

Kyrkorummet karaktäriseras av sina kryssvalv, ett handslaget tegelgolv på en bred mittgång och slutna bänkar. Tegelgolvet är från 1954 men är en återanknytning till att det hittats tegelgolv från medeltiden i kyrkan. Det ger en ålderdomlig stämning liksom valven och slutna bänkar där delar är från 1730. De sekundära valven i långhuset vilar på eleganta pilastrar utan kragband. Fragment av kalkmålningar från 1300-1400-talet av S:ta Gertrud, målat direkt på teglet, finns som visar på hur kyrkan utsmyckades när den byggdes. Kyrkans väggar som är tunt putsade med synlig tegelstruktur ger ett levande och ålderdomligt intryck liksom takbjälkarna i vapenhuset.

En läktare med orgel från 1700-talet på långhusets norra vägg är en ovanlig placering och mycket få orglar från denna tid finns bevarade. I stiftet finns cirka fem orglar från 1700-talet, men Falsterbos orgel är den enda med denna placering. Orgeln är den enda bevarade av Malmlöf och är ovanligt välbevarad med stort kulturhistoriskt värde. Fasaden har originalbemålning och det finns samstämmighet mellan orgelläktaren och fasaden.

Det senaste tillskottet i kyrkorummet är orgelläktaren i väster från 1925, ombyggd och underbyggd 1975, men både orgelfasad och läktare är byggd med inspiration från den äldre orgeln och de två samverkar.

Predikstolen är rikt snidad i renässansstil.

Fokus riktas mot det upphöjda och ljusa koret som innehåller ett flertal värdefulla träinventarier, bland dem det ståtliga Kristofferskåpet från 1300-talet med bevarad målning och två stycken nordtyska snidade altarskåp. Altarskåp har funnits i många skånska kyrkor, men numera finns endast 16 mer eller mindre bevarade skåp kvar i

Skåne. Falsterbo kyrka har flera skulpturer bevarade som undkom förstörelsen vid reformationen. Det är dock inte säkert att alla skåp och skulpturer har sitt ursprung i Falsterbo kyrka, de kan också komma från någon av de andra kyrkorna i Falsterbo som fanns under medeltiden.

Kyrkans äldsta inventarium är den åttkantiga stenfunten från 1300-talet med ett flertal inhuggna reliefer. En dopfunt från samma grupp är den i Skanör.

Sammanfattningsvis har Falsterbo kyrka både exteriört, interiört och dess inventarier mycket höga kulturhistoriska värden.

Att tänka på

- Kyrkan är Falsterbos enda medeltida bevarade byggnad. Kyrkan är belägen inom ett område som är klassat med fyra riksintressen. Kyrkans låga läge med omgivande sanddyner visar på naturkrafterna.
- Kyrkogårdens äldre gravstenstitlar vittnar om närheten till havet. Positivt om stenarna kan få stå kvar på sina platser.
- Kyrkans gotiska exteriör med tegelmurar från medeltiden är välbevarad. Taket med munk/nunnetegel på öppen läkt är ovanligt, värdefullt att bevara och viktigt att ofta besiktiga.
- Kyrkan har flera träinventarier av mycket stort kulturhistoriskt värde som bör värnas. Kristoffersskåpet från 1300-talet har även stora delar bevarad bemålning.
- Kyrkans orgel är bland de mest värdefulla 1700-tals orglarna i hela landet.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§. Anläggningen ligger inom av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefull kulturmiljö, Skåne-Falsterbo och kulturmiljöstråket Per Albin linjen. Kyrkan ligger dessutom inom fyra riksintressen. Riksintresse för friluftsliv Skanör-Falsterbohalvön med kuststräckan Höllviken-Trelleborg, riksintresse kulturmiljövård Skanör-Falsterbo, riksintresse kustzonen, riksintresse naturvård Måkläppen-Limhamnströskeln. Kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Falsterbo 15:1 som utgör den ungefärliga gränsen för den medeltida staden och Falsterbo 19:1 som utgörs av tångvall. Fornlämningar skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015
Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008
Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbund årsbok 1997
”ett Herranom värdigt Tempel” *Kyrkorivningar och Kyrkobyggen i Skåne 1812-1912*,
Siegrun Fernlund 1982
Underhållsplan för Falsterbo kyrka 2009-12-21, Ponnert Arkitekter AB
Falsterbo kyrka S:ta Gertrud, Lars Dufberg, 1994
Falsterbo kyrka, Antikvarisk rapport 2013, Renovering av tegeltak, Caroline Ranby
Falsterbo kyrka, besiktning av taklag 18 maj 2016. Karl Magnus Melin
Den medeltida träskulpturen i Skåne, Lena Liepe, 1995
Det medeltida Skåne, Peter Carelli, 2007
Telefonsamtal med Anders Johnson 2017-12-14, organist och orgelinventerare

Övriga uppgifter

Denna rapport om Falsterbo kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:
Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA (rapportförfattare, inventering och foto)
Karl Johan Kember (granskning),
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvården
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2017-10-25   Färdigställd rapport: 2017-12-16

Falsterbo kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-tegel
Fasadmaterial:	Puts-sprit
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak Sadeltak-valmat
Taktäckningsmaterial:	Takpannor-lertegel, munk och nunnetegel
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Kor-öster-polygonalt